

kaa”. Se alkaa ”hyödyn aikakaudesta” (jostain 1720-luvun lopulta 1770-luvulle saakka aatehistoriasa määritelty aikakausi), joka ilmeni ruotsalaisen virka- ja yliopistoeiitin uusissa talouspoliittisissa avauksissa, hyödyllisissä hankkeissa. Työn näkökulma jatkuu – koska kyse on myös politiikasta, toisin sanoen esitetyjen hyödyllisten ajatusten käsittelystä ja toteuttamisesta tai hylkäämisestä – 1850-luvulle saakka paikallistasoiseen taustatutkimukseen (tai niiden sarjaan) Kokemäenjoen suiston kylistä ja taloista. Näiden ääripäiden, koko valtakuntaa koskevan talouspoliittisen keskustelun ja paikallistasoisen elinkeinotoiminnan käytännön, välillä katsastetaan vielä kolmantena aspektina paikallisen eliitin toimintaa ja sen johtavien edustajien esittämiä näkökohtia hyödyllisestä politiikasta.

Louekari on siten työssään 1700- ja 1800-luvun ”hyödyn politiikasta” ottanut laajan ja monitahoisen ilmiön käsiteltäväkseen. Kysymyksenasettelun itsenäisyys, sen monitahoisesta näkökulmasta johtuva laajaperäisyys ja käytettyjen aineistojen monipuolisuus johtavat helposti siihen, että työtä olisi monessa kohdassa voinut viedä paljon pidemmälle, kunkin erikohdan harrastajan intohimoja tyydyttäväksi erikoistutkielmaksi. Sellainen olisi tietysti tehnyt työstä varsin laajan ja esityksestä hajanaisen. Työtä arvioidessa onkin sen monialaisuus otettava huomioon, eikä sitä voi lukea vain yhdestä historiantutkimuksen traditiosta käsin. Eri näkökulmiin keskittyvät työn jaksot on kuitenkin kaikki viety läpi niin pitkälle, että on saavutettu esitetyn kysymyksenasettelun puitteissa relevantteja tuloksia.

Ongelmana laajaperäisessä kysymyksenasettelussa on myös se, että tilanteessa, jossa käytännön pakosta usein on nojaututtava olemassa olevaan ruotsalaiseen ja suomalaiseen tutkimukseen, etenkin aatehistoriaan niin sanotun

hyödyn aikakauden luonnehdinnasta, aiempi tutkimus on osoittautunut vinoutuneeksi ja paikka paikoin epäluotettavaksi. Jostain syystä tämä ruotsalaisen ja suomalaisen historiantutkimuksen eräänlainen heikkous näyttää kulmineituvan juuri 1700-lukua koskevaan tutkimukseen. Useat sukupolvet eri alojen historiantutkijoita ovat tyytyneet toistelevaan maa- ja kirkkoherrojen itsekehua pysäyttämättä miettimään, millaisella koulutus pohjalla 1700-luvun upseeri tai teologi saattoi antaa ohjeita käytännön maataloustyöhön ja sen kehittämiseen. Tuloksena on ollut, että pappiloden kulttuurivaikutus ja kirkkoherrojen talousopetus ovat saaneet samanlaisen sädekehän kuin luterilaisen kirkon kansanopetus, jonka jokunen vuosikymmen sitten vielä yleisesti ajateltiin saaneen aivan ihmeitä aikaan täällä Pohjolassa. Louekari kutsuu haastavalla tavalla tätä sovinnaista ja epäkriittistä ruotsalaista ja suomalaista historiantutkimusta koskevaa erityistä asennetta ”eliitin kulttuurihistoriaksi”, näkökulmaksi, jonka mukaan aatteet ja ideat saattoivat liikkua vain (maantieteellisesti) länneestä itään ja (sosiaalisesti) ylhäältä alas.

Hyödyn aikakauden keskusteluissa tämä aatteiden ja ideoiden liikkuminen vain länneestä itään näkyy useassa asiakokonaisuudessa. Talousajattelun uusien ideoiden ylipäättensä ajateltiin aiemmin tulleen vain Ilost-Britanniasta ja joissain poikkeustapauksissa Ranskasta, isojakoideankin väitettiin omaksutun Ilost-Britanniasta ja aikakauden tärkeä taloudellinen lähestymistapa ”poliittinen aritmetiikka” määritellään edelleen usein pelkästään brittijaatteluksi sen ensimmäisen edustajan sir William Petty mukaan, vaikka suuntauksen kärkiedustajat 1700-luvun puolivälissä olivat jo mannermaalta, etenkin Saksasta.

Louekari toteaa onnistuneesti (mutta tietysti aatehistorian kan-

Kolme näkökulmaa hyödyn aikakauden talouspolitiikkaan

Sami Louekari: Hyödyn politiikka. Kokemäkjokilaakson ympäristöhistoriaa 1720–1850. Turun yliopiston julkaisuja C 365, 2013. 314 s.

Sami Louekarin historiantutkimuksen useita traditioita yhdistelevä väitöskirja tutkii ”hyödyn politiikka-

nalta ohuesti) lähinnä Eli F. Heckscherin 1940-luvun jälkipuoliskon vaikutusvaltaisiin töihin perustuvat ristiriitaisuudet 1700-luvun talousajattelun luonnehdinnoissa – ja nämä heikkoudet todella koskevat joltain osin aivan uusintakin ruotsalaista ja suomalaista aatehistoriaa – ja esittää vaihtoehdoksi tarkempaa perehtymistä saksalaisissa yliopistoissa harjoitettuun kameralismiin perinteeseen. Tämä on luonnollisesti hyödyllistä vain, jos hylätään Heckscherin määritelmä mannermaisesta kameralismista eräänlaisena merkantilismien surkastuneena muotona, ja paneudutaan sen omaperäiseen kontribuutioon. Saksalaisen keskustelun valossa monet hyödyn aikakauden keskustelun vaikeasti hahmottavat piirteet selittyvät luonteella tavalla (kuten on käynyt tanskalaisessa talous- ja maataloushistoriassa jo 1970-luvun lopulta asti), eikä hyödyn politiikan tausta-ajattelun selittämiseksi tarvitsisi käyttää ”reformimerkantilismien” tai ”ruotsalaisen fysiokratismien” kaltaisia epäluonteivia ja ristiriitaisia ilmauksia.

Sami Louekarin työn sosiaali- tai yhteiskuntahistoriallisemmat tulokset hyödyn politiikan tuloksellisuudesta ovat haastavia ja suhteutuvat kriittisellä tavalla suureen osaan aiempaa tutkimusta. Eliitin ajatukset hyödyllisestä politiikasta, erilaiset aloitteet maataloustuotannon ja väestönkasvun lisäämisestä ja kruunun verotulojen kasvattamisesta ja niiden vuotuisten vaihteluiden tasaamisesta osoittautuvat joko epäkäytännöllisiksi tai ainakin toteuttamisen kannalta niin hankaliksi ja turhiksi, että ne lähes kauttaaltaan jäivät puheeksi ja kirjoitteluksi vailla käytännön merkitystä.

Hyödyn politiikan suuri poikkeus oli isojako, joka yllättävää kyllä jopa aloitettiin Suomen puolelta ja johon käytettiin myös kruunun varoja (maanmittareiden peruspalkka, jonka päälle tulivat palk-

kiot mittaustoimituksista). Yleensä 1700-luvulla ei Suomen puolella käytetty kruunun tuloista kuin veropäivätöitä näihin hyödyllisiin projekteihin (esim. koskenlaskuihin ja suonkuivauksiin). Saman aikainen Tanskan isojako ei ulottunut lainkaan Norjaan. Louekari tyrmää kohta kohdalta ”eliitin kulttuurihistorian” väitteet talonpoikien konservatiivisuudesta, laiskuudesta ja ennakkoluuloisuudesta. Köyhän vain oli pakko – ja viisasta – olla varovainen, koska viljelyalat olivat niin pieniä, että epävarmoin kokeiluihin ei ollut varaa eikä mahdollisuuksia. Saman kannan esitti jo 1970-luvulla Arvo M. Soininen 1800-luvun viljelytapojen kehittämishankkeista. Paikallistalouden eliitin hyödyttömyyttä maatalousopettajina vahvistivat Louekarin mukaan kartanoiden poissaolevat omistajat (olivat upseereita tai liikemiehiä) ja kirkkoherrojen tapa vuokrata pappiloiden maat talollisille. Monissa asioissa suurin asiantuntemus olikin vielä 1800-luvun alkupuolella maata viljelevillä talonpojilla. Talonpoikia sekä lyhyellä että pitkällä aikavälillä hyödyttävä isojakouudistus onnistui, koska myös talonpojat sitä kannattivat ja tekivät aloitteita sen edistämiseksi. Tämä seikka on todettu jo 1980-luvulta alkaen sekä tanskalaisessa että ruotsalaisessa agraarihistoriassa. Verrattuna sukupolvensa moneen muuhun väitöskirjantekijään Sami Louekari erottuu omaäänisenä ja ajattelevana tutkijana, joka näkee myös vallan ja politiikan kysymykset keskeisinä.

Kuten työn otsikossa jo ilmaistaan, tutkimus on vahvimillaan ympäristöhistorian näkökulmassa, eikä maisemantutkimuksellisen otteen voi sanoa hallitsevan kysymyksenasettelua tai työn läpiviennä, vaikka tutkimus hyväksyttiin väitöskirjaksi maisemantutkimuksen oppiaineessa. Silti on myönnettävä, että työ intuitiivisesti, etenkin kun perehtyy huolellisesti argumentaatiota täydentävään

kartta-aineistoon, antaa hyviä aineksia hahmottaa myös niin koko Ruotsin kuin Kokemäkiöiden suistonkin maisemien pitkän keston muutosta, johon asutusmuotojen ja viljelytapojen muutokset ovat vaikuttaneet ratkaisevasti. Omaperäisen näkökulman ja monipuolisen lähdeaineiston nojalla on tuotettu hallittu tekstikokonaisuus, väitöskirja, jossa uskalletaan myös väittää jotain. Siten se täyttää olennaisen osan väitöskirjan määritelmästä sisältäen uutta tieteellistä tietoa.

– MATTI PELTONEN